

# HOSPODÁŘSKÁ MOBILISACE

## POJEM MOBILISACE

Přechodnou dobu mezi stavem míru a války tvoří dnes mobilisace, souhrn to opatření, jimiž se armáda činí pohotovou k válečným akcím. Mobilisací se tedy především doplňuje mírový početní stav důstojnictva a mužstva povoláním záloh ve větší nebo menší míře na válečný stav, mobilisací se však doplňuje i materiál válečný a jiné zásoby všeho druhu. A tu je třeba si uvědomiti převrat, který způsobila ve válečnictví světová válka. Světová válka zvrátila totiž nejen názory vojenských odborníků o otázkách válečné techniky a strategie, ale i názory státníků a národohospodářů, a to jak o způsobu vedení války, tak o době trvání a rozsahu ozbrojených konfliktů.

Na válku bylo totiž dříve pohlíženo pouze jako na boj ozbrojených vojenských sil a proto válečná příprava se omezovala z valné části na vojsko a bezprostřední potřeby jeho, pamatujíc v první řadě na střelivo, neboť potřeby životní a finanční bývaly opatřovány kontribucemi a rekvisicemi z krajů přátelských i nepřátelských, jimiž armáda procházela. To odpovídalo i primitivním prostředkům dopravním, taženým jediné zvířecí silou a vytvořeným obyčejně z větší části jen ze zrekvírovaných přípřeží a nedokonalých selských vozidel, a tudíž nedovolujících větších transportů zásob a zejména ne rychlých přesunů válečného materiálu v průběhu vlastních bitevních akcí.

Doba nejstarší neznala pak vlastně mobilisace v našem slova smyslu vůbec. Mobilisace tvoří součást vojenské organizace teprve až v XIX. století, kdy nejprve revoluční vláda francouzská a po ní i liberální či kvasiliberální vlády ostatních států začínají využívatí po prvé k účelům válečným velikých mas lidových pomocí všeobecné branné povinnosti. Mobilisací ve vlastním slova smyslu nebylo proto svolávání vojska do zbraně v dobách před zřízením stálého vojska, ať již šlo o svolávání primitivního národního vojska v době knížecí či o povolávání rytířů a vasalů s celými družinami v době královské nebo konečně o najímání mezinárodních žoldněřů v dobách války třicetileté. Myšlenka mobilisační by se snad nejvíce blížilo z těchto historických způsobů tvoření válečné pohotovosti svolávání husitského vojska v době, kdy hrozila křižácká výprava, neboť zde šlo vskutku o vojsko národní, rekrutující se ze všech stavů bez rozdílu.

První náběhy k moderní mobilisaci vojenské u nás souvisí úzce se zavedením stálého vojska za Marie Terezie. To mělo také již svou zálohu, jejíž „perpetuierliche Completierungsmannschaft“ byla svolávána teprve v případě války. Ovšem poměr velikosti této první zálohy k aktivnímu vojsku byl ještě velmi malý, neboť XVIII. století je ovládáno myšlenkou stálé armády. Kolik měl vojska stát či spíše absolutistický panovník v míru, s tím vytrhl do války. Armáda tedy nemobilisovala. Teprve v XIX. století rozdělily se armády na poměrně malé kádry stálého vojska, tvořené mužstvem

konajícím presenční službu, a na veliké zálohy, z nichž se doplňovala mírová armáda na válečný počet všeobecnou nebo částečnou mobilisací.

Tato mobilisace z doby před světovou válkou byla však zjevem čistě vojenským. Veškerá činnost byla tu omezena na vyzbrojení a zařadění nastoupivších záloh, pro něž veškerá výstroj byla připravena v době míru. Rychlý spád válek, rozhodovaných ještě v letech 1866 a 1870/71 jedinou bitvou, dovoloval pak tuto ryze vojenskou mobilisaci, vztahující se z potřeb hospodářských výlučně jen na zvýšení výroby střeliva a zásobení opevněných míst potravinami. Jinak byla věnována veškerá péče jen doplnění nutných opevnění, na jejichž násypy se vyvážela děla, a nástupu vojenských jednotek, který se dál vesměs pěšky anebo koňmo. Zrekvirované vozy a příprěže sloužily výlučně k dopravě válečného materiálu. Při tom nebyla dlouho věnována náležitá pozornost ani využití moderních prostředků komunikačních, takže když Moltke ve válce prusko-rakouské v r. 1866 použil po prvé k nástupu armády železnice a k dopravě zpráv telegrafu, způsobil tím převrat ne menší než druhdy Napoleon.

Úzký vojenský ráz mobilisace tím však ještě prolomen nebyl a nezměnily na něm ničeho ani války balkánské, ba ani válka rusko-japonská z r. 1905, třebaš tato tvoří jinak významný mezník ve vývoji moderních metod válečných. Teprve světová válka setřela převážně vojenský charakter mobilisace a učinila z ní velmi složitý sociální, hospodářský a politický problém. Nestalo se tak ovšem hned na jejím počátku v roce 1914, naopak vlastní mobilisace omezovala se tehdy ještě vesměs jen na pouhé povolání záložníků s příslušným využitím moderních dopravních prostředků, zejména železnic.

Mobilisace světové války byla tedy ještě vojenskou mobilisací XIX. století, avšak v průběhu rozvíjejícího se válečného zápasu došlo ve všech státech postupně k dodatečné mobilisaci hospodářské, k postupnému zařadění pracovníků nejrůznějších odvětví do sféry vojenské strategie.

## MOBILISACE TOTALITNÍ (CELÉHO NÁRODA)

Světová válka byla nakonec vedena vojensky, politicky, morálně a hospodářsky. Je těžko říci, která z těchto válečných zbraní je účinnější, ale je jisté, že všechny tyto čtyři metody se vzájemně doplňují a způsobují, že není dnes již tak pronikavého rozdílu mezi armádou bojující a ostatním národem. Subjektem boje není již jen zmobilisovaná armáda, ale celý zmobilisovaný národ, národ ve zbraní, u pluhu i soustruhu. Proto mluví se dnes často o příští válce jako o válce vedené celým národem proti celému národu a nezáleží na tom, zda půjde o útok či obranu, neboť i obrana, aby byla účinná, musí býti celistvá, celonárodní, totalitní.

Ideově souvisí koncepce totalitní války — ať již útočné či obranné — s naukou o totalitě států, kterou vytvořila státověda ve státech s režimy autoritativními, neboť i pro pojetí války je velmi důležité, spatřujeme-li logické prius v jednotlivci či v celku. V universalistickém pojetí státu celek je logicky nadřaděn svým členům. Jednotlivec je částí celku a nemůže bez něho existovati. Teprve celek rozvíjí jeho potenciální síly, a to pomocí hierarchického společenského zřízení, v němž každý jedinec má své organické místo společensky sice nerovné, ale vždy stejně důležité pro dosažení cíle. Stát pro stoupence totalismu není pouhým územním výrazem, ale přímo ztělesněním národních síly: vojenské, hospodářské, duševní i mravní. Proto každý jedinec je ve státě vlastně pouze nositelem určité společenské funkce, kterou má povinnost vykonávati ve prospěch celku. Myšlenka a vědomí této solidarity je pak základem i k vytvoření

ideje totality národa za války a k posílení válečného ducha v širokých vrstvách lidových ve státech autoritativních.

Ovšem ideologie od dob marxismu tvoří v našich představách přece jen více méně pouhou myšlenkovou nadstavbu hospodářského života, závislou na hospodářském základě určité společnosti. Proto i hlavní příčinu totalitního pojmání války budeme nejspíše hledati v nebývalém rozvoji technických prostředků válečných, nastavším již za světové války a rozvíjejícím se i po ní rok od roku. Jestliže americká pěší divise vypálila v minutě v roce 1914 asi 164.000 střel, pak podle pluk. gen. št. Moravce je schopna vypáliti jich v r. 1931 již 422.000, tedy více jak dvaapůlkrát tolik. Podobně i dělostřelecký oddíl vypálil v r. 1914 v minutě toliko 8 t střeliva, ale v r. 1931 má možnost vypáliti podle Moravce již 17.6 t, tedy rovněž téměř dvakrát tolik. Za takových okolností nestačí ovšem k rozhodnutí války střelivo a zbraně vyrobené v míru jako druhy za Napoleona, nýbrž je nutno postarati se v průběhu války o řádnou výrobu všeho potřebného materiálu v zápolí.

Žravost a opotřeba moderních zbraní je tedy tak veliká, že není možno vytvořiti v míru přiměřené zásoby střeliva, ba ani náhradních zbraní. Zřízení a udržování tak obrovských „železných rezerv“, i kdyby bylo snad možné technicky, vyžadovalo by finančního nákladu dosahujícího astronomických čísel a znamenalo by tedy nesnesitelné daňové zatížení celého hospodářského života již v míru. Toto břemeno by bylo zvětšováno ještě tím, že za současného rychlého rozvoje technických věd veškeré strojní zařízení rychle zastarává a tudíž i zbraně a jiná zařízení sloužící obraně státu musí býti neustále obnovována a nahrazována novějšími a dokonalejšími typy, aby armáda nezůstala za celkovým rozvojem doby a zvláště pak za technickým vybavením těch armád, které by přicházely případně v úvahu jako budoucí nepřítel dotyčného státu.

Problém obrany státu se tím ovšem velmi znesnadňuje, neboť obrana nemůže býti zcela dobudována již v době míru. Mír může býti pouze dobou příprav, a dokončení všech těchto mírových příprav nastane teprve až za mobilisace, která — jak již bylo řečeno prve — nebude omezena jen na mobilisaci armády, ale především bude směřovati k tomu, aby vytvořila pro armádu v poli mohutné hospodářské zápolí, schopné vybaviti všim nezbytně potřebným nejen armádu, nýbrž i veškeré obyvatelstvo. Dostatek četných statků, zejména potravin, je dnes stejně důležitou podmínkou úspěšné obrany státu jako dostatek střeliva, zbraní, dopravních zařízení a jiného válečného materiálu, neboť nejen nedostatek střeliva a zbraní, nýbrž i hlad a podvýživa snižují velmi podstatně brannou způsobilost státu.

Na řádném chodu hospodářského aparátu v zápolí je tedy přímo závislá i řádná funkce dnešní armády v poli. Mobilisovaný národ je tím vlastně rozdělen ve dvě velké skupiny, ve dvě armády: armádu operační a pracovní. První je početně menší, druhá početně větší, avšak nelze říci, že by některá z těchto dvou skupin stála s hlediska celkové způsobilosti k obraně svým významem pozadu za skupinou druhou. Funkce jedné je nerozlučně spjata s druhou. Mobilisace vojenská je tudíž dnes nutně doprovázena i mobilisací hospodářskou, neboť válka totalitní vyžaduje mobilisaci veškerých sil národních, vyžaduje totalitní mobilisaci, ať již budujeme myšlenku brannosti na cizí ideologii totalitní či na vlastní ideologii demokratické.

## HOSPODÁŘSKÁ MOBILISACE

Moderní válka — ať útočná či obranná — předpokládá veliké a dlouholeté přípravy. Předpokládá nejen výcvik vojenský, nýbrž i včasnou přípravu na mobilisaci hospodářskou. Veliké množství válečného materiálu, jehož vyžaduje dnešní armáda,

a nezbytné životní potřeby pro veškeré obyvatelstvo určují rozsah těchto hospodářských příprav mobilizačních. Hospodářská mobilisace musí kvantitativně obsáhnouti vlastně celý hospodářský život: průmysl, zemědělství, peněžnictví, dopravu. Musí však věnovat náležitou pozornost i hospodaření s lidskou pracovní silou a vhodně přizpůsobiti distribuci změněným podmínkám životním za války. Konečně musí býti v souladu s vojenskou mobilisací, v jejímž zájmu se sice děje, ale s níž má celou řadu protichůdných a nesourodých hledisk a požadavků. Ve vzájemném harmonickém uspořádání všech těchto rozporů leží rozřešení problému včasného a dokonalého přizpůsobení hospodářství potřebám obrany státu a tudíž nepřímo i otázky trvalé způsobilosti k déle trvající jeho obraně.

Hospodářská mobilisace není však jen problémem kvantitativním, nýbrž je současně a snad dokonce především problémem kvalitativním. Při hospodářské mobilisaci nejde snad jen o to, aby veškerý hospodářský život byl postaven do služeb obrany státu, nýbrž také o to, aby s úspěchem plnil úkoly na něj vznesené. Zkušenosti ze světové války skýtají mnohá dobrá poučení a ukazují, čeho by se bylo v podobném případě vyvarovati. Tak jsme byli za světové války svědky zjevu, že vojenští činitelé, a to zejména v monarchii rakousko-uherské a říši německé, jejichž hospodářské postavení bylo ještě zhoršováváno blokadou dohodových mocností, snažili se marně ovládnouti jednotlivé prvky hospodářské. Půda i průmysl, nehledíme-li již ani k prostředkům finančním, staly se tehdy sice složkami vojenské strategie — byly totiž postupně podřizovány vojenským zájmům a rozkazům — ale vojenské vedoucí osoby nedovedly jich dostatečně užítí pro obranu státu. Jejich organisace se vymykala všem dosavadním zkušenostem vojáků, a tak jejich zásahy do hospodářského života buď se mýjely účinkem vůbec nebo způsobovaly škodlivé následky a zejména vyvolávaly často nepříznivé psychologické reflexy v širokých vrstvách lidových, takže účinek těchto opatření byl mnohdy právě opačný, než se původně zamýšlelo.

Hospodářská mobilisace v Rakousko-Uhersku i říši německé byla v průběhu světové války provedena sice v kvantitativním rozsahu poměrně značném, avšak její kvalitativní stupeň byl velmi nízký, třebaž průmyslové Německo zvládlo organizačně problém lépe nežli politicky se rozpadávající Rakousko-Uhersko. V důsledku toho výroba zemědělská i průmyslová začala záhy — jak v Německu tak i v Rakousko-Uhersku — pokulhávat za zvýšenými požadavky spotřeby, vzrostlými jednak obrovskou spotřebou válečnou, jednak stoupajícími důchody obyvatelstva v zázemí. To platí zejména o Rakousko-Uhersku, kde, aby veřejné mínění bylo získáno pro myšlenku války, byly „napumpovány“ do veřejnosti hned v prvních dnech války na 2 miliardy korun v papírových, ale tehdy ještě hodnotných bankovkách. Tím ovšem důchody a kupní síla obyvatelstva vzrostla a neustále s postupem války vzrůstala, zatím co naopak zmenšující se možnosti použití těchto peněžních důchodů hnaly ceny zboží do výše.

Tato reminiscence ze světové války ukazuje, jaké obrovské nesnáze tu vznikaly, a to vesměs pro naprostou hospodářskou nepřipravenost na válku. Lid i vojenské a politické vedení státu bylo připraveno na válku jen vojensky a hospodářské otázky musely býti teprve řešeny dodatečně. Teprve v průběhu války tvořily se orgány vedoucí i výkonné, často z osob nahodile volených. Sestavovaly se výrobní a spotřební programy, pro něž se nedostávalo surovinného materiálu ani pracovních sil. Ty byly opatřovány až dodatečně, často v době nejvyšší potřeby a za rychlého průběhu válečných událostí, kdy hledání zapracovaných lidí v řadách ve zbrani sloužícího mužstva činilo veliké obtíže, a hodnotné materiále musely býti nahrazovány méně hodnotnými náhražkami.

Světová válka ukázala tudíž nejen, že nelze provést s úspěchem válečnou mobilisaci vojenskou bez současné mobilisace hospodářské a že příprava vojenská musí krá-

četi ruku v ruce s přípravou hospodářskou, nýbrž ukázala současně i to, že vše musí býti připraveno tak, aby jednak vojenská mobilisace proběhla v čase co nejkratším, jednak aby i mobilisace hospodářská probíhala pokud možno bez rušivých zjevů a aby nezůstala příliš pozadu za vývojem mobilisačních událostí čistě vojenských.

Dokonalá organizační příprava hospodářského života na válku — útočnou i obrannou — má tudíž tři charakteristické stupně:

1. období příprav,
2. období mobilisační,
3. období válečného hospodaření.

První stupeň, doba příprav, spadá časově do období míru. V této době musí býti vykonány veškeré přípravné práce, ať již jsou to jen práce sloužící k zjištění budoucích úkolů a jejich rozvržení na jednotlivé podniky, nebo budování potřebných výrobních a komunikačních zařízení, či rozličná opatření distribuční, sloužící rovněž k zabezpečení dostatečné výroby válečných a jiných nezbytných potřeb. Sem ovšem spadá i zajištění surovin, náhradní výroby, náhradních materiálů, a konečně i připravení všeho toho, čeho je potřeba k hladkému a časově nejkratšímu mobilisování hospodářského života. Je to vlastně připravení určitého mobilisačního plánu pro celý hospodářský život. Uvedení tohoto mobilisačního plánu v život je již úkolem druhého stupně, totiž hospodářské mobilisace.

V období hospodářské mobilisace všechno to, co bylo dříve připraveno, je uváděno v chod a stávající je podle mobilisačního plánu přizpůsobováno vojenským potřebám. Počátek tohoto období spadá přibližně v jedno s mobilisací vojenskou, neboť i v přípravě vojenských opatření je vždy patrná zvýšená aktivita již v době před mobilisační vyhláškou, v době, kdy nastane napětí v mezinárodních poměrech a hrozí přerušení diplomatických styků. Hromadným, totalitním zjevem stává se pak ovšem mobilisace vojenská až od okamžiku uveřejnění mobilisační vyhlášky a nejinak tomu bude i u mobilisace hospodářské. Za světové války stalo se tak ovšem teprve později, tehdy vlastně k hospodářské mobilisaci došlo teprve postupně v průběhu války, tedy až po zcela dokončené mobilisaci vojenské.

Požadavky příští války jak útočné tak i obranné však žádají, aby hospodářské síly národa byly mobilisovány co nejdříve. Ve velké převaze strategické bude ten stát, jemuž se podaří dokončiti dříve nejen vojenskou mobilisaci, nýbrž i mobilisaci hospodářskou. V obou případech je pak jistě ve značné výhodě ten stát, který chová úmysl útočné, neboť má možnost mobilisaci — zvláště pak mobilisaci hospodářskou — v tichosti zahájit dříve, a tento časový náskok mu ji umožní i klidněji uskutečnit a tím i s větší pravděpodobností dříve dokončiti. Stanoviti nějak časově přesněji počátek hospodářské mobilisace není prostě možno — její zahájení bude vždy odvislé od záměrů vedoucích politiků příslušných dvou států, které určí i postavení (útočné či obranné), jež zaujme ten který stát v případné válce.

Je-li obtížno vymeziti časově přesně počátek hospodářské mobilisace, je pak vůbec nemožno stanoviti přesně její konec. Mobilisace hospodářská bude vždy neznatelně přecházeti do stadia třetího, totiž do válečného hospodářství. Mobilisace hospodářská bude ovšem trvati o něco déle než vlastní mobilisace vojenská. Je to přirozeným důsledkem toho, že se hospodářská mobilisace vztahuje na prvky naprosto jiné než mobilisace vojenská. Především je tu veliké množství pracovníků — početně mnohem větší než celá armáda. Poměr velikosti práce zápolí k poli je viděti z amerického názoru, že na jednoho vojáka v bitevní linii je třeba práce průměrně 17 lidí v zápolí. Při tom obrovská spotřeba a ztráty válečného materiálu. Angličané na příklad za jarní ofensivy německé 1918 ztratili podle pluk. gen. št. F. Moravce téměř 1.000 děl a na 200 tanků, které musel anglický průmysl nahraditi v době co nejkratší; žádá si zvy-

šení lidské výkonnosti použitím nejmodernějších výrobních metod a rozsáhlých kapitálových investic. Je tudíž nutno mobilisovati kapitál nejrozmanitější podoby a konečně i půdu jako zdroj potravin a potřebných surovin. Jejich přizpůsobení válečným poměrům rovněž není snadné.

Zájem obrany státu ovšem vyžaduje, aby mobilisace proběhla v čase nejkratším a aby hned na počátku války byly veškeré síly hospodářské nejracionálněji využity.

## PROBLÉM HOSPODÁŘSKÉ MOBILISACE

Hospodářská mobilisace v zájmu branné způsobilosti armády má proběhnouti hladce a v čase nejkratším, avšak v rozsahu největším, zasahujíc přitom veškeré podstatné činitele národního života hospodářského: půdu, kapitál i práci. Půda a kapitál, a to jak ve smyslu výrobních prostředků tak peněz, nejsou ovšem samy o sobě plně způsobilé tvořiti nové hodnoty. Ty se tvoří jen za spolupůsobení práce, neboť jedině práce přeměňuje přírodniny a statky ve statky vyšších druhů — jen lidská práce dává věcem žádoucí tvar. Má-li býti mobilisována k účelům obrany státu půda a kapitál, musí býti současně mobilisována též lidská práce, která jimi nakládá a která způsobuje, že půda a kapitál poskytují lidstvu nové a nové statky v žádoucí míře i v potřebných druzích.

Základ hospodářské mobilisace musí tedy tvořiti dokonalá mobilisace práce. Již prve bylo řečeno, že dnes mobilisovaný národ tvoří vlastně dvě veliké skupiny: armádu operační a armádu pracovní. Armáda první je tvořena příslušníky branné moci, armáda druhá měla by se pak skládati jen z občanů příslušného státu, pokud nejsou povinni službou vojenskou. V případě mobilisace rozestoupí se totiž národ do těchto dvou skupin; prakticky se to dnes projeví prostě odchodem mobilisovaných vojáků od pluhu, z dílen a kanceláří k vojenským útvarům. Tím ovšem hospodářský chod jednotlivých podniků je více nebo méně porušen a dosažení účelu hospodářské mobilisace otřeseno.

První problém hospodářské mobilisace tkví tedy v tom, jak opatřiti náhradní síly za osoby podléhající mobilisaci vojenské. Na práci nevyžadující zvláštní zapracovanosti nebo jiných tělesných či duševních vlastností bude náhrada opatřena poměrně snadno zejména příslušným užitím sil ženských nebo těch mužů, kteří se svým věkem nebo tělesnou konstrukcí nehodí ke službě ve zbraní. Jinak tomu ovšem bude tam, kde se za ztracenou sílu těžko hledá náhrada i v míru. Zde odchod pracovníků k útvarům vojenským by znamenal nenapravitelnou poruchu mobilisace hospodářské. Zkušenost německá ze světové války pak ukazuje, jak těžko se znovu tyto zapracované síly vyhledávají v řadách v poli sloužícího vojska. Bude tedy patrně nutno připravit mobilisaci pracovní armády alespoň v nejdůležitějších objektech pro obranu státu již předem, a to tak, aby se mobilisace vojenská a hospodářská nekřížily.

Mobilisace půdy a kapitálu — znamenající v podstatě úsilí po soběstačnosti — musí býti rovněž předem dokonale připravena. Jinak se ztratí mnoho času při přestavbě. Spojené státy americké, země typicky průmyslové, potřebovaly na příklad k reorganizaci svých strojírén na zbrojovky plných 18 měsíců, takže hromadnou výrobu válečného materiálu mohly zahájit — až po světové válce. Americká armáda byla proto převážně vyzbrojena zbrojovkami anglickými a francouzskými, majíc amerického původu toliko 4 děla. Stejně je tomu také u muničních a jiných továren, kde uplyne vždy nejméně rok, než z nově založeného závodu vyjdou první patроны či jiné výrobky.

Time is money — čas jsou peníze — platí nejen v obchodě, ale i v dnešním válečnictví, kde čas znamená nejen obrovské milionové částky, nýbrž i ušetření lidí. Proto právem napsal šéf amerického generálního štábu Ch. P. Summerall na základě amerických zkušeností ze světové války: „Běží o to, aby byl zkrácen čas potřebný k uvedení výroby do skutečného pohybu. Bude-li tento čas zkrácen o 30 dní, bude tím armáda v poli rozmnožena o 300.000 mužů. To je tolik, jako posila příštího vojska o 15 divísiích. Můžete se na tu otázku dívat i opačně. Nepodaří-li se vám zkrátit onu dobu o 30 dní, pak má vaše zanedbání význam jako ztráta 15 divísií.“ Proto požadavek rychlé mobilisace hospodářské nutí dnes všechny státy k rozsáhlým investicím již v době míru, jimiž se doplňuje strojní zařízení stávajících továren, aby se v případě potřeby mohly snáze přeměnit ve válečné podniky. Staví se však i nové, rezervní továrny, roztroušené po celé zemi, ponejvíce v krajinách lesnatých a s dílnami ukrytými hluboko v zemi. Továrny se vybavují náhradními součástkami a zajišťují se jim domácí suroviny, nebo se jim opatřují náhradní suroviny pro případ, kdyby za války neměly možnost dovozu surovin z ciziny.

Mobilisace kapitálu — výrobních prostředků — předpokládá tedy dokonalou přípravu, aby v okamžik vypuknutí války mohly se speciální stroje rozběhnouti v krátkém čase v rukou odborných sil. Tato mobilisace vyžaduje ovšem i mobilisaci kapitálu peněžního, jehož veškeré zdroje v okamžik mobilisace musí býti postaveny do služeb obrany státu. Musí býti zabráněno útěku kapitálu do ciziny, thesaurování peněz, stát musí míti hned v prvních hodinách mobilizačních dostatečné částky, aby mohl mobilisaci vojenskou i hospodářskou řádně uskutečnit. Přitom nutno spoléhat i v první řadě na domácí zdroje kapitálové tvorby, neboť zahraniční úvěr nebývá vždy po ruce, je drahý a psychologicky závislý na vojenských úspěších. Proto zejména mobilisace musí býti provedena pomocí domácích mobilních peněz a úvěrů vnitřních, ať již dobrovolných či nucených. Úvěr zahraniční bude ovšem nutno zajistiti též, a to pokud možná brzy, aby veškeré potřebné suroviny a statky — pokud již nebyly učiněny dostatečné zásoby prve — byly do země dováženy a dovezeny dříve, než budou snad hranice státu úplně blokovány. Diplomacie příslušného státu musí pak dbáti od prvního okamžiku vypuknutí nepřítelství nejen zajištění úvěrových možností zahraničních, nýbrž i toho, aby nedošlo k úplné blokádě, za níž zahraniční úvěr ztrácí úplně svůj význam, neboť stát nemůže dovést to, co by se mu i podařilo nakoupiti v zahraničí na úvěr.

Mobilisace půdy slouží jednak k zajištění dostatečné produkce potravin, jednak k získání zdrojů domácích surovin v půdě se nacházejících. V čase mírovém bývá již za tím účelem sledována snaha po soběstačnosti. V zemědělství, jako v živlu konservativnějším, poměrně neskadno se přizpůsobujícím novotám, musí již mírová příprava přizpůsobiti produkci daleko větší měrou budoucím úkolům obrany státu nežli v průmyslu, kde stačí statická příprava. Naopak půda jako zdroj surovin má býti v míru co možná šetřena, jsouc pouze prozkoumávána, a zjištěné minerály, zejména pokud se vyskytují v míře jen skrovnější, mají býti ponechány jako „železná rezerva“ na doby nejhorské. Proto v cereáliích i minerálech, pokud to jejich povaha dovoluje, je nutno vytvořiti již před mobilisací a nejpozději za ní přiměřené zásoby, aby stát byl zajištěn co možná nejvíce pro případ úplné blokády.

Ovšem, i nejlépe připravená mobilisace hospodářská bude rušena četnými překážkami. Zejména důležitou podmínkou hladkého průběhu hospodářské mobilisace je ochrana území před invází nepřítel. To je zájem společný jak pro mobilisaci hospodářskou tak vojenskou, neboť území obsazené nepřitelem bylo vždy a bude i příště pro mobilisaci jakoukoliv úplně ztraceno. Je proto důležitým úkolem mírové armády a ostatních ozbrojených sborů zadržeti útočníka pokud možno blízko hranic, aby nej-

větší část země byla zachována pro řádnou mobilisaci a takto umožněn spořádaný nástup mobilisovaných sil. Úkol značně obtížný, zejména v dnešních dobách, kdy se válka zahajuje téměř pravidelně přepadem, a nikoli jak tomu bývalo donedávna řádným vypovězením.

Rušení mobilisace nepřítelem nemusí se ovšem dít jen invasí pozemní; dnešní strategie má možnost rušit vojenské akce i jiným způsobem. Zejména nutno počítati s přepady důležitých míst — ať již dopravních uzlů nebo průmyslových středisk či větších skladů válečného materiálu, ale i skladů potravin a jiných zásob — letectvem. Ba mnohdy má se vůbec za to, že příští válka vypukne náhlým, ale zato strašlivým útokem leteckým, jdoucím v několika vlnách, jemuž prý bude možno zabránit jedině zase letectvem.

Proto bývá zdůrazňováno, že letectvo v případě obrany státu nebude moci vůbec počítati s mobilisací svých záloh a že tudíž má být organizováno na principu stálého vojska z povolání.

Hlavní poruchy i nejlépe připravené mobilisace hospodářské mohou však nastati také uvnitř, a to především v lidech — vedoucích i mobilisovaných. Ona reminiscence ze světové války ukazuje dostatečně, jakou odpovědnost mají osoby, které budou hospodářskou mobilisaci prováděti. Současně dává za pravdu i pluk. gen. št. Moravcovi, v jehož „Obraně státu“ (Praha 1937) na straně 57. čteme závažná slova: „Moderní válečná teorie se zabývá především válečnou mobilisací státu. To je však problém, který voják nikdy suverénně nezvládne, hlavně voják specialista. Moderní válečná teorie se liší od předválečné tím, že její pole značně vzrostlo směrem k otázkám sociálním a výrobním. Tedy daleko za meze speciálně vojenské. Jestliže v staré strategii, která, jak jsme řekli, je naukou o válčení států, otázky vojenské obsadily 80 procent materie, je to v moderní strategii skoro obráceně. Složka, kterou bychom nazvali civilní, je tam mnohem mohutnější než vojenská.“

Moravec má pak za to, že dnešní voják potřebuje mnoho pomocníků: politika, sociologa, psychologa, psychotechnika, pedagoga a pro hospodářské otázky národohospodáře, průmyslového organizátora a mnoho jiných. Ano, ale to jsou všechno jen výkonní, nižší činitelé, neboť vlastní idea obrany státu a generální plán mobilisace vyžaduje spolupráce jen dvou činitelů: vojevůdce a státníka. Jsou-li tito dva na výši své doby, pak je obrana státu zajištěna, ač ovšem oba jsou odkázáni na spolupráci celého štábu svých spolupracovníků, na jejichž zdatnosti závisí zdárné provedení načrtnutých základních myšlenek.

Nezdar hospodářské mobilisace může však být způsoben nejenom nedostatkem v hlavách, nýbrž i ochrnutím údů. Politický a sociální rozklad hospodářského zápolí musí nutně vésti k vojenským neúspěchům. Morální rozklad ruské armády za světové války a současná nemohoucnost vládního vojska ve Španělsku jsou dostatečným důkazem toho, že nelze v zemi současně uskutečňovati velké sociální reformy a bojovati na frontě s nepřítelem vnějším. Zdar hospodářské mobilisace žádá si proto bezpodmínečně politicky konsolidované poměry v zemi a pokud možná uspokojené sociální požadavky nejširších vrstev lidových, na nichž vždy leží největší břemeno války, ať útočné či obranné. Na prvním místě nutno odstraniti včas sociální nespokojenost těch vrstev, které nemají žádného reálného majetku, zejména vrstev dělnických. Je nutno postarati se o ně nejen hmotně, aby netrpěly hladem, nýbrž i ideově, aby byly odolné proti morální infekci podvratných doktrín. Tato ideová imunita musí však být zajištěna i u všech vrstev zemědělských a zvláště pak u městské inteligence, v níž epidemie mravní náказы nejsnáze propuká.

Na úspěšném rozřešení všech těchto načrtnutých problémů spočívá otázka zdaru hospodářské mobilisace a tím i otázka celé obrany státu.



## ZÁVĚR

Problém hospodářské mobilisace je složitým úkolem hospodářským, politickým a morálním, na jehož rozřešení armáda sama nestačí. Armáda dnes je vlastně jen prvním vojem, jehož úkolem je zadržeti první nápor nepřítele; k tomu však, aby mohla odolávat jeho tlaku déle, musí mít za sebou celý mobilisovaný národ. Moderní armáda v poli, má-li býti schopna účinné obrany státu, musí mít za sebou mohutné materiální zápolí, způsobilé vybavit vojsko i obyvatelstvo v zápolí vším potřebným. Proto současně s mobilisací vojenskou musí se dít i mobilisace hospodářská, aby hned od prvních okamžiků války se hospodařilo racionálně veškerými národními silami.

Zdar obrany státu závisí na harmonickém uspořádání složek civilních a vojenských ve spolupráci na zabezpečení vlasti před útočníkem. Jedině ze společné práce státníka a vojevůdce, občana a vojáka může býti postavena hradba, o níž se rozrazí i nejběsilější nápor nepřátel. Rozrazí se nejen o hradbu z betonu a ocele, ale především o mravní sílu statečnosti, vyvěrající z vědomí práva a nezlomné víry v konečné vítězství pravdy. Proto mobilisovaný národ, vojensky a hospodářsky připravený, politicky jednotný a mravně silný, odolá i několikanásobné přesile.

JAN KAPRAS ML.